

Ornithologische reisindrukken van TURKIJE

Door P. Nijhoff en C. Swennen

De Anatolische hoogvlakte en het Armenische bergland

De gemiddeld ruim 1000 meter hoge Anatolische hoogvlakte is een uiterst droog en nagenoeg boomloos gebied. In het begin van de 14e eeuw kon de Mongoolse veroveraar tijdens een strijd in de omgeving van de tegenwoordige hoofdstad Ankara zijn olifanten in de dichte wouden rondom het slagveld verbergen. Later is de Anatolische hoogvlakte volkomen ontbost en prijsgegeven aan de erosie. De *eksters* nestelen er nu tussen de isolatoren van de telefoonpalen, die over afstanden van honderden kilometers de kaarsrechte wegen begeleiden. Die telefoonpalen zijn ook voor andere vogels geliefde uitkijkposten: op het traject Alaca-Eskisehir over het noordelijke deel van de hoogvlakte waren het dikwijls *arendbuizerden* die wij er op signaleerden. Ten westen van Ankara waren wij zelfs in staat met de auto twee maal een op een telefoonpaal gezeten *keizerarend* zeer dicht te naderen! Op de telefoondraden zitten dikwijls *bijeneters* en *scharrelaars*, *zwartkopgorzen*, *klauwieren* en *kleine torenvalken*. De *bijeneters* broeden koloniegewijs als *oeverzwaluwen* in steile wanden van leem of zand — zoals wegkanten, rivieroeveren e.d. — waarin zij 1 à 2 meter lange pijpen graven. Ook *hoppen* zagen wij regelmatig; zij bewonen de boomgaarden en tuinen in de nederzettingen. *Bijeneter*, *scharrelaar* en *hop* hebben wij nog niet vermeld van de laagvlakten aan de Middellandse Zeekust bij Antalya en Adana; ook daar werden zij veelvuldig op telefoondraden gezien, spiedend naar voorbijvliegende insecten.

Op de Anatolische hoogvlakte zagen wij weer *grielen* en voorts *veld-*, *kuif-*, *kalender-* en *kortteenleeuweriken*. Van de *strandleeuwerik*, die — naar wordt aangenomen — oorspronkelijk uitsluitend hooggebergtevogel was, vonden wij eind juni een nest nabij de besneeuwde top van de ruim 2300 meter hoge Ulu Dag, de ten zuiden van Bursa gelegen „Olympus van Klein-Azië”.

Een dorado voor de vogelaar bleek het ten westen van het Iznik-meer (Meer van Nicaea) gelegen moerasgebied. Toen wij op 21 juni, op doorreis van Bursa naar Istanbul, bij het vallen van de avond het meer naderden, signaleerden wij in de vlakte veel verkeer van *casarca's*, *zwarte ibissen*, *kraanvogels* en *bruine kiekendieven*. Wij sloegen de tenten aan de oever van het meer op om de volgende morgen in alle vroegte op pad te kunnen gaan.

Het uitgestrekte moerasgebied bleek als zodanig een restant te zijn in de grotendeels ontgonnen vlakte. Er waren geen aanwijzingen dat het als natuurreserveaat beschermd werd; ontelbare medicinale bloedzuigers vormden echter een goede bewaking. Het meer was rijk aan vis; mollusken vonden wij hier niet, wel in het moeras. De vegetatie van het moeras bestond o.a. uit velden riet, galigaan en lisdodden, op het water dreven waterlelies.

De bloedzuigers stortten zich vol overgave op onze blote benen; bij iedere stap moesten wij ons van de dieren bevrijden! Boven onze

De Anatolische hoogvlakte

Foto P. Nijhoff

hoofden alarmeerden wel veertig *kroeskoppelikanen* en honderden *aalscholvers*, *blauwe reigers*, *kleine zilverreigers*, *kwakken* en *ral-reigers*; voorts zagen wij er *zwarte ibissen*, *casarca's*, *wilde eenden*, *witooogeenden* en *dodaarzen*. Waarschijnlijk waren dit alle broedvogels; van de *blauwe reigers*, *kleine zilverreigers*, *kwakken* en *ral-reigers* werden nesten met eieren gevonden, een *dodaars* had jongen. De *kroeskoppelikaan* heeft vroeger een veel noordelijker verspreiding gehad dan thans en zou — volgens de Romeinse geschiedschrijver Plinius — in het begin van onze jaartelling zelfs in de monding van Schelde, Rijn en Elbe hebben gebroed. Door ontginning van uitgestrekte moerasgebieden e.d. is deze soort in de loop der eeuwen teruggedrongen tot enkele oorden.

In het oosten van Turkije gaat de Anatolische hoogvlakte over in het Armenische bergland, waar Eufraat en Tigris ontspringen. Groot was onze verbazing toen wij, na een dagenlange rit door droge streken, bij het Hazar-meer (gelegen tussen Elâzig en Maden) grote aantallen

Het biotoop van de strandleeuwerik bij de besneeuwde top van de „Olympus van Klein-Azië“

Foto A. S. Tulp

geelpotige „zilvermeeuwen“ en enkele *kleine mantelmeeuwen* aan-
troffen. Het was eind mei en wij vermoedden, dat de „zilvermeeuwen“
in de omgeving van het zeer visrijke meer een broedkolonie hadden.
Dit gebied had nog meer ornithologische verrassingen. Wij overnacht-
ten eens onder de witte moerbeibomen aan de oever van de Eufraat,
een brede, bruine modderstroom. Zelfs 's nachts was het hier warm,
als gevolg van de boven de Syrische woestijngebieden verhitte zuido-
elijke wind, zodat de tenten niet behoefden te worden opgezet.

De volgende morgen werden wij al vroeg gewekt door het luide ge-
kwetter van wel duizend *rose spreeuwen*, die zich boven onze hoofden
aan de moerbeivruchten te goed deden. Overigens is de *rose spreeuw*
in hoofdzaak sprinkhaneneter. De zeer onregelmatige vestiging van
broedkolonies schijnt samen te hangen met het al of niet voorkomen
van zwermen treksprinkhanen.

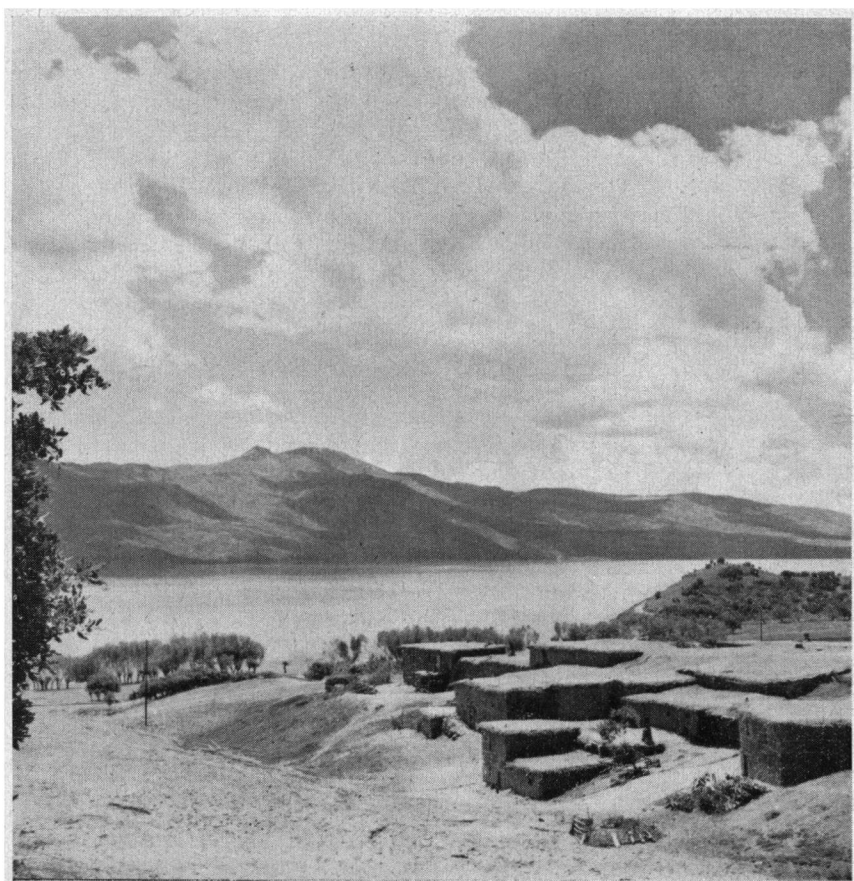
Terwijl *roodstuit-* en *rotszwaluwen* om ons heen op insecten jaagden
hoorden wij in een peppelbosje op de oever van de Eufraat de roep

van de *wielewaal*, de scherpe zang van de *Cetti's zanger* en het gekrijs van de *kuifkoekoek*. De laatste is evenals onze *koekoek* een broedparasiet en wel bij kraaiachtigen.

Een wonderlijke gewaarwording was het tenslotte om hier, honderden kilometers van de kust in het kale bergland van Armenië, de doorringende kreten van *sholeksters* en *visdieven* te horen. In grote lijnen is de *sholekster* een kosmopolietische kustbewoner; het Midden-aziatische broedgebied wordt dan ook wel opgevat als een relict uit de tijd, toen dit gedeelte van Azië door een binnenzee bedekt was. Ook de hierboven genoemde, bij het Hazar-meer waargenomen „zil-vermeeuwen” kunnen wellicht worden beschouwd als dergelijke marine restpopulaties, daterend uit het begin van de pleistocene ijstijden of misschien zelfs uit de tijd van de tertiaire Tethyszee, die de oostelijke voortzetting van de Middellandse Zee vormde.

In het Armenische bergland komen als zgn. marine restpopulaties typische kustvogels voor

Foto P. Nijhoff

De Zwarte Zeekust en het Oostpontische gebergte

Het noordelijke kustgebied van Turkije wijkt in vele opzichten van de Middellandse Zeekust af. De neerslagcijfers zijn er ruim twee maal zo hoog en de regendagen tamelijk gelijkmatig over het jaar verdeeld. De noordhellingen van het Oostpontische gebergte zijn dan ook dicht begroeid met gemengd bos, in hoofdzaak bestaande uit sparren, beuken, hazelaars en rhododendrons, dat tal van vogels huisvest. Wij noteerden o.a. *winterkoning*, *grote lijster*, *zanglijster*, *merel*, *Vlaamse gaai*, *roodborst*, *tijftjaf*, *grijze gors*, *zwarte mees*, *koolmees*, *goudvink* en *roodmus*.

Zware regenval had eind mei in het kustgebied bij Trabzon grote ravages aangericht. Bij de mondingen van de talrijke riviertjes die in de Zwarte Zee uitstromen spoelden veel kadavers van verdronken honden en vee aan. *Aasgieren* zagen wij weinig in dit gebied, maar op het strand hielden 's nachts de jakhalzen en overdag de *raven* opruiming.

Tussen Trabzon en Samsun liggen voor de kust enkele rotseilandjes, waarop wij medio juni broedkolonies van *aalscholvers*, *kuifaalscholvers* en geelpotige „zilvermeeuwen” signaleerden.

Om te voorkomen dat deze ornithologische reisindrukken te veel de gedaante zouden krijgen van een dorre opsomming, hebben wij slechts een greep gedaan uit de lijst van de bijna 200 soorten die wij gedurende de expeditie door Turkije hebben waargenomen.

Gebleken is, dat Turkije opvallend vogelrijk is; opvallend zijn met name de roof- en aasvogels, die in vele soorten en in grote aantallen aanwezig zijn. De vogelrijkdom is primair te danken aan de grote gevarieerdheid in landschapstypen. Daarbij komt, dat het land dunbevolkt is en dat de bewoners, volgens onze indrukken, van de vogelstand geen al te zware tol heffen.

Er dreigen echter gevaren. De kwetsbare groep, die wordt gevormd door de moeras- en watervogels, wordt langzaam maar zeker het slachtoffer van ontwatering en ontginning van grote moerasgebieden. Voorts wezen wij reeds op de weinig opwekkende vooruitzichten voor de aaseters. En hoe zal het de overige roofvogels vergaan, die alom een ontstellende, met de „opmars van onze beschaving” gepaard gaande achteruitgang vertonen: zullen zij ook in Turkije worden gedecimeerd door de concurrentienijd van kortzichtige jagers en duivenhouders?

Nog resten in Turkije ongerepte natuurgebieden met een rijke vogelbevolking. Zij zullen echter niet ontkomen aan de dreiging die met de economische ontwikkeling voortdurend toeneemt. De noodtoestand, een niet te ernstige tol heffen door overbejaging of vandalisme, maakt het noodzakelijk het landbouwareaal met hoogwaardige cultuurgrond uit te breiden. Wij mogen slechts hopen, dat men een aantal natuurreservaten van groot formaat zal sparen en ook op andere wijzen de rijke vogelstand zal ontzien.

- De adressen van de schrijvers luiden: P. Nijhoff, Huys te Warmont, Warmond; C. Swennen, Spotvogellaan 21, Den Haag.